

HISTÒRIA

Josep Calzada, el drama d'un professor de teologia

Per Josep Clara^(*)

Resum

Josep Calzada (Sant Feliu de Guíxols 1913-Girona 1990) fou un eclesiàstic singular. Va ser vicari i rector de poble, professor del Seminari i canonge de la catedral. Amplià estudis a Salamanca i es revelà com un ensenyant notable de la teologia tomista. Els nous esquemes mentals de l'Església, derivats del concili Vaticà II, li truncaren el camí. Aleshores es refugià en les classes de l'Institut d'ensenyament mitjà i, tot seguit, en una destinació a la Diputació, vinculada al patrimoni històric i artístic, la qual cosa li permeté de sobreviure fins que va caure en la depressió.

Paraules clau

Església i franquisme, crisi postconciliar, Girona

Abstract

Josep Calzada (Sant Feliu de Guíxols 1913-Girona 1990) was a singular ecclesiastic. He was vicar and rector of a village, teacher at the Seminary and canon of the cathedral. He expanded his studies in Salamanca and revealed himself as a remarkable teacher of Thomist theology. The new mindset of the Church after the Second Vatican Council truncated his path. He took refuge teaching at an Institute for secondary education and then took a post at the Provincial Council working with historic and art heritage. This allowed him to survive until he fell into depression.

Keywords

Church and Franco regime, post-conciliar crisis, Girona

Recepció: 14/05/2015 • Acceptació: 14/09/2015.

* Departament d'Història i Història de l'Art. Universitat de Girona.

DOI: 10.2436/20.8010.01.192

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 46 (2015)
Josep Clara

Quizá ninguna actividad de la mente humana es a la vez tan inevitable y tan fracasada como la teología. Es inevitable porque la mente tiende a razonar y explicar, siquiera sea para aclararse a sí misma, y ello ha de abrirse y extenderse al posible sentido último de todo (incluso el ateo necesita alguna ateología para serlo de veras y no quedarse en un mero agnóstico abstenido de grandes preguntas). Pero es una actividad siempre fracasada porque su objeto, Dios, ha de estar, incluso por hipótesis, más allá de nuestras entendederas, ya que de otro modo no tendría suficiente interés, es decir, no sería Dios (si comprehendis, non est Deum): “si lo comprendes no es Dios”, decía algún viejo teólogo.

JOSÉ M. VALVERDE⁽¹⁾

A la Girona d'abans del concili Vaticà II, en una Església dominada per la tradició de Trento i el nacionalcatolicisme de postguerra, el bisbe Josep Cartaïa personificà el dret canònic, com ell mateix reconeixia (“lo dret canònic sóc jo”). Per la seva banda, el canonge Josep Calzada, servidor del mateix bisbe, va ser el personatge més representatiu en el camp de la teologia.

Nascut el 4 de gener de 1913, a Sant Feliu de Guíxols, població de la Costa Brava amb un fort component anticlerical, Josep Calzada era fill de Josep Calzada Marsal i de Mercè Oliveras Fina, naturals de la mateixa població, en la qual s'havien casat el 1911. Els Calzada eren originaris de la vila marinera, mentre que els Oliveras procedien de Peralada. A part de Josep, el matrimoni va tenir un altre fill, Francesc, nascut el 1919.

1. José María VALVERDE, “Una gran obra sobre la teología en su historia”, dins *El País*, 17 de febrer de 1985.

El pare era músic. Va tocar amb la cobla orquestra Unió Guixolencs, la qual va desfer-se cap al 1928.⁽²⁾

La vocació futura del noi cap al sacerdoci va ser influïda pel fet que a la família hi havia un altre capellà: l'oncle Emili Calzada Marsal, nascut el 1899, ordenat el 1926, que va exercir a les parròquies d'Albanyà, Llagostera, Palamós i Sant Feliu de Guíxols. Aquest prevere va tenir una mort tràgica, ja que fou executat amb altres capellans de Sant Feliu, el 31 d'octubre de 1936, arran de la repressió espontània que es desplegà en resposta al bombardeig del *Canarias* a la badia de Roses.⁽³⁾

Als anys que es formà com a capellà, el nostre Josep Calzada, per tal d'estar més proper a Girona, va viure a Cassà de la Selva, on tenia parents i hi residia el pare. Allà també va conèixer la família Botanch, de tendència tradicionalista, amb la qual va conviure durant un temps.

UN BON ESTUDIANT

Calzada es formà al Col·lell i al Seminari de Girona al temps de la dictadura de Primo de Rivera i la II República. Al Col·lell hi va tornar per responsabilitzar-se dels escolars més petits. Durant el 1931 fou protagonista involuntari d'un fet desgraciat que deixà un fort impacte en les famílies afectades i en ell mateix. Mentre guiava les hores de lleure dels alumnes del col·legi, va haver de contemplar, impotent, com dos nois morien ofegats, notícia que el féu aparèixer a la premsa:

“El pasado jueves por la tarde ocurrió un triste accidente en el Coll de Molí, del termino de Mieras, pereciendo ahogados dos niños llamados Vedrúna Olivada y Santaclara, de Barcelona y Sabadell, respectivamente, que junto con unos 34 alumnos del Colegio de Sta. María del Col·lell, acompañados del ayo llamado Calzada, se bañaban en el referido parage [sic]”.⁽⁴⁾

2. Gerard BUSSOT i LIÑÓN, *El fet musical a Sant Feliu de Guíxols (1865-1965 i apèndix)*, Salt, Àncora, 1992, p. 46-51.

3. Àngel JIMÉNEZ NAVARRO, “La repressió contra els preveres a Sant Feliu de Guíxols (1936)”, dins *Miscel·lània en honor de Josep M. Marquès*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, (2010), p. 563-572.

4. *Diario de Girona*, 20 de juny de 1931. *La Vanguardia* del mateix dia publicà, a primera pàgina, l'esquela de l'alumne Alfons de Vedrúna Olivada, d'onze anys.

Josep Calzada, llicenciat i doctorat en teologia per la Universitat Pontifícia de Salamanca.

En l'etapa de teologia, el quadre de professors del Seminari de Girona era format pels canonges Josep M. Carbó, Josep Costa i Domènec Campmol, i a més per Joaquim Fors, Frederic Trigàs i Joaquim Alemany. Les referències a la qualitat de l'establiment més aviat parlen de mediocritat. Josep M. Marquès ha escrit: "Pocs professors de teologia del Seminari de Girona anteriors al 1936 han donat publicacions a la impremta. Complien el principi de Peter, d'haver arribat per escalafó al càrrec pel qual eren incompetents? És possible, atès el sistema seguit a la casa, que consistia a començar ensenyant llatí, passar a donar lliçons de filosofia, si es produïen vacants, i obtenir una càtedra de teologia quan s'havia arribat a l'ancianitat".⁽⁵⁾

5. Josep M. MARQUÈS, "El Seminari de Girona, de 1600 a 1936", dins *Dominus vobiscum. Història i vida del Seminari de Girona (del 1563 al 2003)*, Girona, JJ Comunicació i Exalumnes del Seminari, (2003), p. 21- 22.

Calzada fou un bon estudiant. Les notes del curs 12, penúltim de la carrera eclesiàstica, indiquen que va ser dels primers de la classe, ja que va obtenir la millor qualificació –*meritissimus*– en les assignatures examinades: teologia dogmàtica, sagrada escriptura i cant gregorià.⁽⁶⁾ Les seves inquietuds per l'escriptura sobre temes doctrinaris i d'actualitat –a diferència d'altres companys que tiraven cap a la literatura– restà reflectida en les col·laboracions de 1934 a la revista *Llum i Vida*, portaveu del Seminari conciliar.

Va ser ordenat prevere el 26 de juny de 1936, pocs dies abans de l'esclat de la Guerra Civil, quan comptava 23 anys. En la cerimònia, presidida pel bisbe Cartaña, l'acompanyaren els companys de curs Tomàs Bitlloch Ollé (1914-1970), Benjamí Bonet Pàmies (1912-2006), Joan Cros Font (1913-2012), Joan Larraz Espuña (1910-1981), Rafael Mola Culubret (1913-1999), Ramon Planagumà Codina (1910-1966), Lluís Sureda Rovira (1911-1997), a més de Lluís Balló Salló (1912-2003) i Joan Berga Jutglà (1911-1989), que feien part de la fornada anterior.

La primera missa que celebrà fou el dia 30 de juny. Va escollir l'església de les religioses Adoratrius, de Girona. Una petita crònica de l'acte ressaltà aquests punts:

“A l'acte hi ha assistit una nombrosa i distingida concurrència de sacerdots i amics del nou prevere, juntament amb tots els familiars del mateix. Al presbiteri, en llocs especials, hi havia els senyors padrins, Donya Adelaida d'Azua, vídua de Trincheria, i Don Ernest Molinas i Renard, l'àvia, mare i germà del missacantant amb l'oncle del mateix, Rnd. Mn. Emili Calzada.

Ha glossat magistralment les virtuts i excel·lències del sacerdoci catòlic i la seva actuació convenient en les presents circumstàncies, el distingit missioner Mn. Sebastià Regí, pvre.

Ha cantat una bella Missa la Capella de la Comunitat, que ho ha fet meravellosament.

Darrerament, els senyors padrins han obsequiat als especialment convidats amb un exquisit àpat, perfectament servit, a l'Hotel Peninsular”.⁽⁷⁾

6. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona*, 1935, p. 187.

7. *Diari de Girona*, 30 de juny de 1936. També se'n va fer ressò la premsa de Barcelona: *La Vanguardia*, 3 de juliol de 1936.

Els padrins foren persones de posició social superior, relacionades amb Cassà de la Selva: Ernest Molinas, farmacèutic, fabricant i exportador de taps, que també va ser regent de la farmàcia Pérez Xifra, a Girona, i Adelaida d'Azúa i de Pastors, que era vídua de Josep de Trinchera Güitó, president de la Caixa d'Estalvis local i home vinculat igualment amb el negoci del suro.

COMBATENT FRANQUISTA

La família Calzada, com tantes altres de casa nostra, va viure intensament el trauma bèl·lic i les seves conseqüències. Ja s'ha apuntat la mort de l'oncle capellà el 1936. Caldria afegir-hi que el germà Francesc, de la lleva de 1940, figura entre els ganxons recercats després de 1939 perquè no s'havien presentat a fer el servei militar amb els guanyadors de la Guerra Civil,⁽⁸⁾ i que una cosina del nostre personatge (Rosa Calzada Gispert, de 17 anys) va perdre la vida, a Sant Feliu, el 1938, per culpa dels bombardeigs de l'aviació feixista. A més a més, un altre oncle, Pere, d'ofici peó, va tenir problemes durant els primers temps del règim franquista.

En efecte, aquest darrer va ser empresonat l'any 1943 i era descrit, amb el llenguatge interessat de l'època, de manera fortament acusatòria: *"elemento de ideología extremista, cooperando como miliciano armado a las órdenes del Comité de la villa de San Feliu de Guíxols de esta provincia, durante el dominio rojo, tomando parte activa en los desmanes llevados a cabo por las hordas marxistas, acusándosele de haber tomado parte o incitado a ello en el fusilamiento del reverendo sacerdote Don Emilio Calzada Marsal (hermano del procesado)"*.⁽⁹⁾ El fet que només romangués un mes a la presó i que la causa militar fos sobresseguda demostra la poca força de l'acusació i les exageracions del moment.

Després del fracàs del cop militar a Catalunya, el jove capellà Josep Calzada va amagar-se un temps a Cassà, població que no va caure en l'extremisme d'altres entitats locals. La seva sortida natural era, però, cap a l'altre bàndol. Incorporat a l'Espanya franquista, ingressà a l'exèrcit el 1937, perquè estava en edat militar. Com a prevere va tenir la consideració d'alferes. Va passar pel Terç de Requetès de Burgos,⁽¹⁰⁾ l'Hospital Militar de

8. *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 1 de febrer de 1940, p. 158.

9. Arxiu Històric de Girona, fons de la Presó Provincial, expedient 11.060, capsa 88.

10. Julio ARÓSTEGUI, *Los combatientes carlistas en la Guerra Civil española, 1936-1939*, Madrid, Aportes, 1991, vol II, p. 223. La transcripció del seu nom és errònia: José Calzado.

Bobadilla del Monte⁽¹¹⁾ i el sisè batalló del Regiment Arapiles núm. 7.⁽¹²⁾ Acabada la guerra, i abans de la desmobilització, el juny de 1939, va ser destinat nominalment al Terç de Nostra Senyora de Montserrat,⁽¹³⁾ unitat dissolta a partir del mes d'octubre del mateix any,⁽¹⁴⁾ quan ell era a Olot.

Superada l'etapa bèl·lica, el bisbe Cartaña va enviar-lo a Olot, on realitzà la tasca de vicari des del juliol de 1939 fins al juliol de 1942. També va ser consiliari de les noies d'Acció Catòlica i impartí lliçons de filosofia als estudiants. Quan el doctor Danés retornà de l'exili, el desembre de 1940, li va fer una visita.⁽¹⁵⁾ Així mateix, a Olot, es familiaritzà amb el procés de beatificació de l'obra Lliberada Ferrarons (1803-1842), que s'incoà a partir del centenari de la seva mort i que encara a hores d'ara resta pendent de resolució.

Tot i que els seus textos d'aquell moment no contenen una càrrega política especial,⁽¹⁶⁾ el 12 de febrer de 1940 –en contra del criteri assenyalat pels bisbes espanyols–⁽¹⁷⁾ s'afilià a FET y de las JONS per treure'n algun profit. No va ser l'únic dels capellans de la diòcesi que infringí aquelles normes, sense que hom li demanés explicacions pel fet. Lluís Adroher, Francesc Arnau, Agustí Casanova, Josep Dausà, Josep Dorca, Joan Escapa, Joaquim Llauro, Domènec Ribas i Frederic Tapiola van seguir el mateix camí.⁽¹⁸⁾

El pas següent fou esdevenir ecònom, i rector a partir de 1946, de la parròquia de Lladó, a les Garrotxes d'Empordà, que no arribava als mil habitants. Allà va tenir l'oportunitat d'ennobrir l'antiga col·legiata de Santa Maria⁽¹⁹⁾ i començà a tractar elements de la família Ordis, ja que Narcís Ordis

11. *Boletín Oficial del Estado* [=BOE], 29 de gener de 1938.

12. BOE, 27 de maig de 1938.

13. BOE, 1 de juliol de 1939.

14. Julio ARÓSTEGUI, *op. cit.*, p. 337.

15. Josep CALZADA I OLIVERAS, "Testimoni", dins Jordi CANAL, Antoni MAYANS i Jordi PUJOLLA (eds.), *Joaquim Danés i Torras (1888-1960)*, Olot, Editora de Batet, (1989), p. 134-135.

16. José CALZADA OLIVERAS, "Reconciliación de la Iglesia Parroquial de San Esteban", dins *¡Arriba España!*, 23 de desembre de 1939, p. 11.

17. La Conferència de Metropolitans, celebrada el maig de 1939, va prohibir d'inscriure's al partit polític i la conveniència de cooperar-hi en el camp espiritual i religiós, però obrí la porta de la permissivitat. "Otra clase de cooperación se permitirá solamente en casos extraordinarios y de verdadera excepción".

18. Josep CLARA, "Crònica del bisbat de Girona", dins *L'Església catalana durant el franquisme, 1939-1975. Apunts per a una història*. Volum II. Girona-Lleida-Tortosa, Barcelona, Claret, (2005), p. 30.

19. A. de ROCACORBA, "La Colegiata de Santa María de Lladó. Hallazgo de unos magníficos arcos románicos", dins *Ampurdán*, 13 de setembre de 1944. L'articulista qualifica Calzada com a "*hombre inteligente, sensible y bueno*".

Pagès (1890-1969) hi exercia de dentista. Del pas per aquella parròquia, Calzada se n'endugué un record i sempre va defensar que la grafia *Lledó*, derivada de lledoner i mantinguda per l'Institut d'Estudis Catalans, era incorrecta enfront la de Lladó, que a hores d'ara és l'oficial del municipi.

El bisbe Cartaïa va voler aprofitar les qualitats intel·lectuals del capellà i va enviar-lo a ampliar estudis a la Universitat Pontifícia de Salamanca, dirigida pels dominics, on es llicencià en teologia el 1948. Més endavant, el 1956, es doctorà a la mateixa universitat.

FIGURA DEL SEMINARI

Josep Calzada, el 1948, va ser nomenat professor de teologia dogmàtica. Es remarcà pel sistema renovador, basat en l'ús de les fonts directes de la teologia tomista. Modest Prats, ordenat el 1959, va apuntar en vida de Calzada que el canonge va ser un dels millors professors que va tenir:

“Mossèn Josep Calzada fou, al llarg de tres cursos, professor meu de teologia al Seminari de Girona. He dit i repetit moltes vegades que en la meua vida d'estudiant no he trobat ningú que, com ell, m'hagi desvetllat un afany més apassionat de saber. Recordaré sempre amb goig les hores que, sota el seu estímulo exigent, vaig dedicar a l'estudi de la *Summa Theologica* de Sant Tomàs, tractant d'arribar al nervi més profund i vigorós del seu pensament. Jo era un noi de vint anys quan, gràcies al mestratge de mossèn Calzada, vaig fer engrescadament la descoberta de com pot ser meravellosa i gratificant l'aventura de la recerca intel·lectual”.⁽²⁰⁾

Per la seva banda, Joan Busquets, ordenat prevere el 1957, en una valoració feta després de la mort del personatge, contrasta i amplia les afirmacions anteriors:

“Calzada era un professor de gran riquesa conceptual. Amb ell, els estudis de teologia tenien rigor; obligava a pensar i raonar els continguts de la fe. Era un professor exigent. Avançat en alguns plantejaments, s'hi apassionava. Evidenciava dèries per aspectes poc centrals –la causalitat

20. Modest PRATS, “Pròleg”, dins J. CALZADA, *Sant Pere de Galligans*, Girona, Diputació, (1983), p. 21. Calzada tampoc no admetia la grafia Galligants.

dels sacraments o els temes de l'Associació Mariològica Espanyola, entre altres. Podia desconcertar. Com a professor i teòleg, fou una esperança truncada. Semblava que la dedicació a la Teologia ompliria la seva vida, però no fou així. Anava molt sol, li mancà constància i se'n va cansar. Ensenyà al seminari durant setze cursos. Després de consultarlo molt, va renunciar a la docència. Amb la derivació cap a estudis d'història local, per als quals no tenia una preparació específica, deixava entreveure el rostre de la deserció. És possible que el concili fos un problema per a ell, però només en alguna afirmació puntual. Fora de l'aula, per als estudiants i per als seus problemes, era un capellà eixut, però acollidor, amb afany de relació”.

Busquets apunta també que Calzada “oferia apunts propis, que els alumnes ciclostilaven. Classes i apunts eren en castellà. Vinculat al tomisme dels dominics de Salamanca, sense cap sintonia amb el corrent de l'escola dominicana francesa (Le Saulchoir), que influirà en el Vaticà II, Calzada no veia necessari el Concili i mai el va pair del tot. En canvi oferí algunes classes de Teologia bíblica com a tast del que veia venir. En pastoral, treballà per fer participar els fidels a la missa conciliar”.⁽²¹⁾

Jaume de Puig, que era d'una generació més jove que els anteriors i arribà a seminarista teòleg però que no s'ordenà prevere, va anar més enllà, car el presenta com a paradigma del drama que significà el Vaticà II en l'Església gironina:

“Jo he pensat a vegades que el mal del doctor Calzada fou que el seu poderós cap teològic mai no va trobar l'objecte adequat on aplicar-se. Si hagués tingut per mestre qualsevol dels grans teòlegs de l'època preconiliar, què no hauria pogut fer el doctor Calzada? Es va moure sempre dins el neotomisme hispànic, en una mena d'arqueologia de la teologia, no en els corrents vius i fluents que poden vivificar aquesta disciplina. El tomisme del seu temps donava per poca cosa, encara que ell sabés treure'n partit. Sobretot donava per no llegir teològicament la seva època, amb tots els horrors i els dolors de cada dia, de cada guerra, de cada bogeria. Era una teologia desencarnada, abstracta, purament tècnica, decorativa, amb molts aspectes interessants, però allunyada de

21. Joan BUSQUETS I DALMAU, *Mossèn Damià Estela, mestre i testimoni*, Ajuntament de Besalú, 2011, p. 49-50. De fet, l'opuscle *La missa dominical participada pels fidels* va ser publicat el 1957.

la realitat i de la sensibilitat cultural de la nostra època. Calzada fou un bon teòleg, però no pas de la seva època ni per a la seva època”.⁽²²⁾

El 1964, quan el concili Vaticà II havia celebrat dues de les quatre sessions, Calzada presentà la renúncia de professor del Seminari. La decisió no era esperada. Les desavinences amb el rector i la marxa de l'Església, però també el seu caràcter personal, incidiren en la determinació. Val la pena remarcar que el darrer curs que professà al centre coincidí, cronològicament, amb l'arribada del nou bisbe a Girona, Narcís Jubany, eclesiàstic plenament identificat amb el Concili, nomenat per Pau VI.⁽²³⁾ L'abat Escarré ja havia malparlat contra el règim franquista i Joan XXIII havia publicat la *Pacem in terris*, però faltaven encara dos anys perquè una manifestació de capellans –“*bonzos incordiantes*” els anomenà el periodista Ignacio Agustí– sortís als carrers de Barcelona, per tal de protestar per les tortures de la policia, i s'iniciés al campanya “Volem bisbes catalans”.

Que Calzada i el bisbe Jubany mantenien punts de vista diferenciats en relació amb la nova manera de fer de l'Església es pot documentar fàcilment entorn de la figura del bisbe Alfred Ancel, de Lió. Mentre que Calzada anotà gratament les impressions crítiques d'un turista francès amb el qual va parlar a Tossa (“*No crea usted que en la Iglesia de Francia todos son sacerdotes obreros ni obispos como Monseñor Ancel*”),⁽²⁴⁾ Jubany va portar Ancel a Girona perquè divulgés la nova pastoral conciliar entre els capellans diocesans.⁽²⁵⁾

La deserció de Calzada, quan tenia 51 anys, no va ser l'única renúncia d'aquell període. Mossèn Joan Pujol, professor de teologia fonamental, va fer-ho, l'any següent, al·legant manca de preparació per encarar la nova etapa eclesiàstica. Fou un acte de sinceritat: ell havia proposat al bisbe Cartaña que una de les qüestions a tractar en el Concili era la de dictar normes concloents sobre la modèstia cristiana al temple, als carrers i als esports.⁽²⁶⁾

22. Jaume de PUIG I OLIVER, “L'Església de Girona i la postguerra”, dins *Girona 1939-1953. Exilis, repressions i complicitats*, Girona, Ajuntament, (2000), p. 135.

23. Hilari RAGUER, “L'Espanya de Franco i el concili Vaticà II”, dins *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, (1991), p. 646. L'autor afirma que els bisbes espanyols simpatitzants amb el Concili eren onze sobre setanta-vuit. Vegeu també Evangelista VILANOVA, “El Dr. Jubany en el concili Vaticà II”, dins *Revista de Girona*, 187 (1998), p. 70-75.

24. José CALZADA OLIVERAS, “Coloquio en Tossa de Mar”, dins *Los Sitios*, 23 d'agost de 1964.

25. Joan BUSQUETS DALMAU, “L'aplicació del Concili a la diòcesi de Girona. Petita crònica de l'acció pastoral del bisbe Narcís Jubany (1964-1973)”, dins *Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany i Arnau*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, (1992), p. 135-136.

26. Josep CLARA, *Epistolari de Josep Cartaña, bisbe de Girona (1934-1963)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 237.

Des de fora, simplificant la realitat i el fons de la qüestió, aquestes dimissions –quan el cas de Calzada ja s’havia produït– foren observades com un signe de discrepància política per l’ambient que es vivia a la casa d’on sortien els capellans. En un informe emès pel Govern Civil, el novembre de 1964, es deia del Seminari de Girona:

“Que no todo acredita la acertada marcha del sacerdocio en esta provincia se demuestra con la exaltación del nacionalismo catalán que es actividad en el Seminario de Gerona, donde se respira un ambiente de nueva “renaixença” (renacimiento), de crítica constante del momento actual y de exaltación de la lengua. Ello hasta el punto que muchas veces se ha hablado de dimisiones de catedráticos que se sienten totalmente españoles, sin olvidar su amor a Cataluña, y vivieron la Cruzada como valerosos soldados del Caudillo. Dichas dimisiones no se han producido afortunadamente; pero sí se comentan como posibles contingencias que son fruto de la insatisfacción que sienten estos catedráticos, sacerdotes modélicos y patriotas sin tacha, ante el ambiente en que se agita el Seminario, su dirección, profesores y su alumnado”.⁽²⁷⁾

Al Govern Civil no entenien de teologia, i en la nova mentalitat de l’Església només hi sabien veure el qüestionament del règim polític espanyol.

CANONGE DE LA CATEDRAL

Després de no sortir en una oposició convocada anteriorment, Josep Calzada, el 1949, guanyà la plaça de capítular i passà a fer part de l’alt clergat. Era molt diferent ser vicari o rector de poble, on calia tractar directament amb els problemes quotidians de la gent, que obtenir una prebenda en un capítol catedralici que permetia d’estar al costat del bisbe en les cerimònies i les processons i vestir de color vermell. Va ocupar el lloc vacant que havia deixat Domènec Campmol Freixanet, quan aquell ascendí a la dignitat de mestrescola.

Dintre del capítol va ser un membre més. Però, gràcies a mossèn Pol, va tenir protagonisme especial com a testimoni i participant en la cerimònia

27. Arxiu Històric de Girona, fons del Govern Civil. Informe sobre la qüestió catalana, enviat pel governador Víctor Hellín al sotssecretari del ministeri de la Governació, Luis Rodríguez de Miguel.

del casament del pintor Salvador Dalí, celebrat al santuari dels Àngels, l'agost de 1958.⁽²⁸⁾

En les votacions per elegir vicari capitular després de la mort del bisbe Cartaà, el dia 5 d'agost de 1963, foren necessàries quatre rondes per tal que el canonge degà, Josep M. Taberner, vinculat al difunt com a secretari de cambra, obtingués la majoria de vots reglamentària. Quinze capitulars prengueren part en les votacions. En les tres primeres, Taberner només va obtenir el suport de sis companys. Els competidors més directes foren Jaume Viñas, vicari general, que aconseguí cinc vots en la primera i quatre en la segona ronda, i Jaume Marquès, cinc vots en la tercera i quatre en la quarta. Calzada només va obtenir un vot en les rondes primera, tercera i quarta.

La divisió del capítol a l'hora de les votacions anteriors es va tornar a palesar quan es patrocinà una candidatura episcopal per a la seu vacant. En una actitud divergent dels qui recolzaren que la mitra de Girona havia de ser per a un bisbe que ja era bisbe (Narcís Jubany, auxiliar del bisbe de Barcelona), un de grup de canonges, entre els quals hi havia Jaume Marquès, i probablement Josep M. Noguer i Josep Calzada, es mogué per tal de pressionar a favor de Narcís Tibau, nascut a Cassà de la Selva, excanonge d'Eivissa, Lleida i Còrdova, que aleshores era membre del Tribunal de la Rota de la nunciatura, a Madrid, i que no fou tinguda en compte.⁽²⁹⁾

Calzada va renunciar a la canongia el 1979. Va fer-ho al·legant raons de salut. No qüestionà l'existència del cos en si, que no tenia arrels evangèliques, a menys que es faci servir la vella cita que els mateixos canonges repetien irònicament: "Els canonges som d'institució divina, perquè Crist ja ho va dir: Dormiu i reposeu!"⁽³⁰⁾

28. "Gala y Salvador Dalí han contraído matrimonio", dins *Los Sitios*, 14 d'agost de 1958. El mateix Calzada i Josep Pol van deixar testimoniatge escrit de l'efemèride: "Historial del matrimoni Gala-Dalí", dins *Presència*, 1.339 (del 19 al 25 d'octubre de 1997), p. 69-71.

29. Josep CLARA, "Sobre l'elecció de bisbes durant el franquisme. Els casos de Narcís Jubany (1964) i Jaume Camprodon (1973) per a la seu de Girona", dins *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLII (2001), p. 645.

30. Un canonge d'una altra seu sí que va dimitir l'any 1968. Entre les sis raons que motivaren la renúncia, n'hi havia una que deia: "No quiero seguir perteneciendo a una clase de clero privilegiado, que vive alejado de las preocupaciones y problemas de un pueblo que sufre desamparo e inseguridad. Quiero estar totalmente libre para poder vivir con ese pueblo al que me debo, sin que me mire como a un extraño a él" ("Las razones de un canónigo", dins *Presència*, 177 [23 de novembre de 1968], p. 3).

VINCULACIONS AMB EL PODER

Per decret del bisbe Cartaña, mossèn Calzada, l'any 1958, s'encarregà de vigilar el que es publicava a la revista *Vida Catòlica*, portaveu d'Acció Catòlica. Narcís-Jordi Aragó, un dels que el patí, el pinta com "una persona complicada, temperamental i de tracte difícil" i reporta dos incidents de la intromissió del canonge.⁽³¹⁾ Constata que Calzada no es limitava a la censura en qüestions de dogma o moral catòlica, sinó que volia anar més enllà i es ficava en les de caràcter civil. Amic de la família Ordis, originària de Crespià, que durant un temps va tallar el bacallà a Girona, censurava les ratlles que criticaven la gestió municipal del batlle Pere Ordis.

No s'atreví a ratllar un article crític amb la celebració d'un acte commemoratiu sobre els setges napoleònics, però el contestà per mitjà d'un article insòlit al diari local, signant amb noms i cognoms i l'afegitó de canonge. L'escrit contenia elogis a l'"*Alcalde y los Concejales que tenemos actualmente*" i atribuïa que l'apreciació diferent d'un esdeveniment obeïa al fet que ell havia fet una becaïna agradable i el crític no. Per això advertia: "*Dios nos libre de un hombre que no ha podido dormir bien la siesta*" i, per reforçar l'argumentació, hi afegia exclamacions sonores, com ara "*¡Vamos, hombre!, ¡y qué perra, recórcholis! [...]Y no se diga que la cosa no valía la pena, canastos!*".⁽³²⁾

La intromissió del canonge va provocar una crisi a la redacció de *Vida Catòlica*. Un nou incident el 1962, derivat de la censura d'unes ratlles sobre una tallada de plàtans de la Devesa, revelà que confonia la moral catòlica amb la crítica al poder local.

L'acostament a les institucions del règim es pot resseguir en sermons i conferències. La del 3 de juny de 1959, sobre "Este trascendente acontecimiento llamado Concilio Ecuménico", feia part d'un cicle organitzat per la Guàrdia de Franco. Hi anuncià que el Concili immediat havia de cercar la unitat de totes les esglésies. Però va qualificar de "*perniciosa revolución ideológica, aniquiladora de la voluntad humana, a la pseudo reforma protestante*" i afirmà que "*la Iglesia Católica quiere y debe, por sobre de todo, mantener su fe, su doctrina y su dogma, como auténtica depositaria de las enseñanzas de Cristo*".⁽³³⁾

31. Narcís-Jordi ARAGÓ, *Periodisme sota sospita*, Barcelona, Acontravent, 2012, p. 40-53.

32. JOSÉ CALZADA OLIVERAS, "Un comentario gris", dins *Los Sitios*, 18 d'octubre de 1959.

33. "El Dr. Calzada inauguró ayer el ciclo de conferencias sobre "Temas de este tiempo", organizado por la Guardia de Franco", dins *Los Sitios*, 4 de juny de 1959.

El diumenge de Rams de 1960 predicà, així mateix, sobre l'eucaristia i la unitat eclesiàstica als homes de FET y de las JONS.⁽³⁴⁾ No era una novetat, ja que havia parlat de temes similars per als homes empordanesos del partit, en la dècada de 1940.⁽³⁵⁾

Un auditori selecte, presidit pel bisbe Cartaña i els governadors civil i militar, va servir igualment perquè Calzada presentés a Girona la importància del concili Vaticà II abans d'iniciar-se les sessions. *“Destacó el doctor Calzada –diu la crònica periodística– la confianza que tiene el Papa sobre los resultados de la gran reunión y también los obstáculos que se oponen para la unidad de todos. Recogiendo el pensamiento del Santo Padre, dijo que el Concilio Ecuménico tiende a mostrar a la Iglesia cómo es y que su objetivo estará en lograr una revisión de nuestro vivir cristiano. Será pues un Concilio de revisión interna, de rejuvenecimiento, intentando eliminar los obstáculos humanos para lograr los fines”*.⁽³⁶⁾ Les previsions de mossèn Calzada en qüestions conciliars, però, foren superades de bon tros, i durant un temps l'Església catòlica va ser un organisme viu, esperançador, capaç de fer pensar en una reforma profunda.

PROFESSOR DE L'INSTITUT

Calzada canvià les classes del Seminari per la docència a l'Institut d'Ensenyament Mitjà. L'assignatura de Religió era obligatòria a tots els cursos, però –en un centre laic– podia gaudir de més llibertat de moviment i els alumnes –d'una edat inferior als del Seminari– no li plantejarien situacions compromeses. Va compaginar aquesta activitat amb la de capellà de la clínica L'Aliança.

A l'Institut substituï Tomàs Noguer Musqueras, canonge ardiaca, que es jubilà de l'ensenyament en arribar a 70 anys.⁽³⁷⁾ La plaça d'adjunt interí li va ser adjudicada pel Ministeri d'Educació a petició del bisbe de Girona. En relació a l'antecessor, Calzada representà un canvi notable en el tracte dels alumnes. Noguer aterria l'estudiant a l'hora de preguntar la lliçó, la qual era sempre de caràcter purament llibresc, no vivencial.

34. *Los Sitios*, 6 d'abril de 1960.

35. *Vida Parroquial*, 30 de març de 1944.

36. “Interesante conferencia del doctor Calzada Oliveras sobre El Concilio Ecuménico y la Iglesia de Cristo”, dins *Los Sitios*, 14 de març de 1962.

37. Tomàs Noguer Musqueras (Girona 1894-1979), ordenat el 1919, va ser també arxiver diocesà i autor de diversos llibres d'història eclesiàstica.

Calzada, malgrat ser distant, tenia un comportament més humà i natural, pedagògic, intel·ligent. Puc donar-ne fe, perquè jo vaig ser alumne seu durant dos cursos (cinquè i sisè de batxillerat), en els quals els temes del programa giraven entorn de la moral i el dogma catòlics.⁽³⁸⁾

A mossèn Calzada li agradava d'explicar i demostrar el domini dels temes, i molts dies ni tenia temps per preguntar la lliçó anterior, però alguna vegada, si no ens portàvem prou bé, ens havia amenaçat amb aplicar la metodologia del predecessor. De tota manera, l'avertiment no continuava més enllà, perquè ell era una altra mena de docent i no li calia ser terrible per fer-se respectar. Potser, però, més que religió, en el sentit de relligar l'home amb Déu, allò que pretenia ensenyar-nos eren conceptes de teologia moral i dogmàtica.

Pel que fa als manuals que seguíem, signats per José Zahonero Vivó⁽³⁹⁾ i Miguel A. Martín Penalba⁽⁴⁰⁾ i editats per l'editorial Marfil, ell no es cansava de repetir que *“este autor es muy malo”*. Per aquesta raó, esmenava sovint el llibre i havia arribat a redactar les lliçons de bell nou, perquè no estava gens d'acord com ens eren presentats determinats capítols, com ara el de la consciència com a norma de moralitat. Calzada, en explicar la fi d'una obra com a font de moralitat, ens deia que anar a missa per complir els deures religiosos era bo, anar a missa per veure una noia que ens agrada també era bo, però, en canvi, anar-hi per vanitat era dolent.

Conservo completament ratllats, anotats i ampliats els llibres de text de batxillerat. Alguna de les correccions era derivada de l'actualització dels conceptes. El manual apuntava que l'Església era la societat de tots els fidels cristians que, sota el magisteri i autoritat del Papa i els bisbes, perseguia el salvament etern amb la professió de la mateixa fe, la pràctica dels mateixos preceptes i la recepció dels mateixos sagraments. En canvi, ell ens deia que era, en la línia conciliar i senzillament, el poble de Déu. En d'altres ocasions, opino que Calzada, quan explicava a estudiants de batxillerat, pensava encara en les classes del Seminari i per això ens repetia definicions en llatí, com ara la de justícia: *“perpetua et constans voluntas dandi uniuersis iussum”*, i fins i tot escrivia, a la pissarra, signes hebreus, per referir el concepte de Déu.

38. Sobre Calzada i els altres professors del centre, Josep CLARA, *Hores d'institut a la Força*, Girona, CCG edicions, 2005.

39. Canonge, doctor en teologia, excatedràtic del Seminari de València i professor de religió.

40. Llicenciat en teologia, professor de religió a l'institut d'Alcoi.

Guardo els tres exàmens que ens va posar a sisè. Per deixar constància d'allò que havíem d'aprendre, reproduïxo –a l'apèndix– les preguntes que havíem de respondre. Un estudiant de batxillerat d'ara segurament que no podria contestar el que se'ns demanava a nosaltres, i menys quan la Religió no és una assignatura obligatòria.

CURADOR DEL PATRIMONI

Pere Ordis, després d'una etapa de deu anys a l'alcaldia de la ciutat (1957-1967), va presentar la dimissió per poder dedicar-se a la vida particular i professional, però al cap de pocs dies, per sorpresa de tots, fou nomenat president de la Diputació (1967-1972). En aquest període, el doctor Calzada, protegit per Ordis, va deixar les classes de l'Institut i l'agost de 1971 esdevingué curador-classificador del patrimoni històric i artístic de la Diputació, feina remunerada amb 10.000 pessetes mensuals, és a dir, el doble del que cobrava un rector de parròquia. El càrrec era fet a mida del candidat i el bisbat va concedir-li el "*nihil obstat*" reglamentari. La designació fou justificada "*por reunir relevantes conocimientos para el ejercicio de las funciones*". Quan consolidà la plaça, amb una Diputació sense Ordis però hereua del franquisme, va ser l'únic candidat admès a les proves selectives restringides, les quals foren convocades el 1978.⁽⁴¹⁾

Així, doncs, mossèn Calzada encetà una nova etapa erudita, de treball més planer, sense necessitat de tractar amb estudiants i llegir exàmens. Es dedicà a classificar, divulgar i reinterpretar temes històrics de les comarques gironines i de la catedral de Girona en particular, i tingué cura de redactar informes sobre béns culturals diversos.

El primer estudi que culminà va ser l'història de la família del president de la Diputació, treball que fou lliurat en un acte íntim d'homenatge al polític. Consistia en un llibre mecanografiat i enquadernat sobre la família Ordis, hereua de la família Piferrer. En el decurs de la sessió, Calzada "*leyó la dedicatoria y el colofón de la historia familiar y mostró a la concurrencia el caudal de volúmenes de pergaminos encuadernados que volverán al archivo familiar en orden y buena presentación*".⁽⁴²⁾

41. BOE, 2 de març de 1978.

42. "Acto íntimo en la Diputación Provincial en homenaje al presidente, don Pedro Ordis Llach", dins *Los Sitios*, 1 de juliol de 1972.

Els llibres van venir tot seguit: *Las claves de bóveda de la catedral de Gerona* (1975), *Les campanes de la catedral de Girona* (1977), *Catedral de Girona* (1979), *Sant Pere de Galligans* (1983), *Sant Tomàs de Fluvià* (1984), *Sant Gregori* (1986), ... i nombrosos articles a la *Revista de Girona*, *Estudis del Baix Empordà* i el Butlletí del Col·legi de Metges.⁽⁴³⁾

La seva intervenció –com a delegat episcopal del patrimoni artístic– va ser també interessant en la catalogació de les peces del Museu d'Art, instal·lat al Palau Episcopal a partir de 1979.⁽⁴⁴⁾

El 1986 va acollir una iniciativa del bisbe Jaume Camprodon de revisar –a la llum de les orientacions conciliars– el culte a sant Narcís a Girona,⁽⁴⁵⁾ patró de la ciutat, per bé que l'existència del qual no té fonament històric. Ell mateix es preguntava: si el sant de Girona és de dubtosa historicitat, “per què l'Església tolera el seu culte?” I responia: “Els cristians de Catalunya [...] volen honorar els seus més antics predicadors de la fe i màrtirs, i volen encomanar-s'hi [...] el nom té una importància relativa”. L'opuscle va representar una rectificació intel·ligent del text publicat el 1939, signat per Tomàs Noguer amb el vistiplau del bisbe Cartaña.⁽⁴⁶⁾

UN FINAL IMPROPI

En arribar a l'edat reglamentària, el 1983, es va jubilar de la feina de la Diputació i va continuar adscrit a la parròquia del Mercadal, al costat de la qual residia i on prestava servei des de 1979. Durant un temps va conservar la dèria per la divulgació dels temes locals i continuà la visita assídua als companys de treball del servei d'arqueologia de la corporació provincial. Perquè pogués augmentar els ingressos de la jubilació –xifrats en 45.371 pessetes mensuals–, la Diputació dels temps democràtics va fer-li diversos encàrrecs puntuals, entre els quals hi havia el buidatge de les actes de la Comissió Provincial de Monuments. El 1988, però, al·legà raons de salut i es desvinculà dels compromisos adquirits.

Reclòs, cada vegada més, en la solitud i, afectat pels contratemps de la salut i les xacres de l'edat, va caure en la depressió. Va destruir també les fitxes que havia redactat sobre la Comissió de Monuments. Un dia de març de 1990, el cos sense vida del doctor Josep Calzada va aparèixer a la sèquia Monar, prop

43. Enric MIRAMBELL, “Les publicacions del doctor Josep Calzada”, dins *Revista de Girona*, 140 (1999), p. 248-251.

44. *Museu d'Art. Catàleg*, Girona, Diputació, 1981.

45. Josep CALZADA i OLIVERAS, *El culte de sant Narcís a l'Església de Girona*, Girona, Bisbat, 1986.

46. Tomàs NOGUER, *En desagravi*, Girona, Imp. Masó, 1939.

de la via del tren. Era el resultat d'un estat psicopàtic o d'un moment de lucidesa? Per què va triar aquell mètode? Va reviure fantasmes del passat?

Des d'una perspectiva externa és difícil de precisar totes les motivacions que el conduïren a aquella decisió fatal. Segurament, hi hauria unes causes properes i d'altres de remotes. El suïcida havia deixat escrit –força temps abans– que volia un enterrament privat, missa amb un sol celebrant abans d'enterrar-lo i una sola esquela.⁽⁴⁷⁾

En tot cas, va ser el final impropï d'un capellà catòlic. La lliçó darrera de vida, en solitari, no tenia res a veure amb la moral que havíem llegit als catecismes que mossèn Calzada utilitzava per adoctrinar la mainada parroquial⁽⁴⁸⁾ ni tampoc amb el llibre de Religió que passàvem a l'Institut i amb el qual aleshores ell devia estar d'acord, perquè –a diferència d'altres parts del volum– no hi tinc cap anotació en sentit contrari:

“El suicidio directo nunca es lícito. Porque:

a) Usurpa a Dios el derecho imprescindible que tiene de ser único dueño de la vida y la muerte.

b) Viola el precepto de la caridad, hacia sí mismo, que es innata.

c) Es una injusticia contra la sociedad, al privarle injustamente de un miembro.

d) Es un delito castigado por las leyes de la Iglesia con la privación de la sepultura eclesiástica.

El suicidio, además, es siempre un acto de cobardía, al no tener valor el suicida para superar los contratiempos de la vida”.⁽⁴⁹⁾

A l'Església diocesana, la fórmula de morir triada pel mossèn no va agradar-li gens. Estava en contradicció radical amb la doctrina catòlica ortodoxa, predicada per ell mateix, que estableix que només es mor una vegada i cal acabar bé. La consigna episcopal, però, va ser de respectar la voluntat del difunt. No es podia fer res més que inserir una nota necrològica al *Full Parroquial*, apareguda gairebé amb un mes de retard,⁽⁵⁰⁾ la qual cosa significava que –malgrat la pauta heterodoxa del final– va ser considerat membre a ple dret del presbiteri gironí.

De fet, l'Església actual –a diferència de la que va redactar el Codi de Dret Canònic de 1917– és més comprensiva davant dels que es treuen la

47. “Discreció sobre la mort de mossèn Calzada Oliveras”, dins *Diari de Girona*, 27 de març de 1990.

48. “¿Es un pecado muy grave el suicidio? Sí, Padre; el suicidio es un pecado gravísimo” (*Catecismo de la Doctrina Cristiana publicado por mandato del Excmo. y Rdm. Dr. D. José Cartaña e Inglés, Obispo de Gerona*, Barcelona, Publicaciones y Ediciones Spes, 1942, p. 120).

49. José ZAHONERO; Miguel A. MARTÍN, *La moral católica*, Alcoi, Marfil, 1963, p. 137.

50. *Full Parroquial*, 3.260 (22 d'abril de 1990).

vida, perquè, encara que considera que el suïcidi és contrari a la inclinació natural de l'ésser humà i esdevé un acte que ofèn l'amor al proïsme, apunta: "Pertorbacions psíquiques greus, l'angoixa o la por greu de la prova, del sofriment o de la tortura poden disminuir la responsabilitat del suïcida". I afegeix: "l'Església prega per les persones que han atemptat contra la seva pròpia vida".⁽⁵¹⁾ És a dir, l'Església rebutja el suïcidi, però acull els suïcides.

Realment, moltes societats han condemnat èticament el suïcidi i no podem contemplar-lo com un fet normal, però també és veritat que en el pensament laic ha estat observat sense la càrrega negativa de la moral religiosa. Així ho fa, per exemple, un autor "progre" dels nostres dies, que llegeixo, casualment, en el moment exacte en què enfoco el tema de mossèn Calzada: "Un ciutadà té dret a morir com li dóna la gana [...] En una mesura equivalent a la del dret a viure en condicions normals ha d'existir el dret a morir sense patiment. No és l'Estat el que decideix com has de morir, ni quan, ni les Esglésies, ni els apòstols, sinó aquell que considera que el seu cicle s'ha acabat [...] A viure, ens obliguen; morir, de vegades, és triar".⁽⁵²⁾

PER ACABAR

Mossèn Calzada, membre d'una família empordanesa internament dividida, fou un bon estudiant. Rebé una formació tomista a Girona i, perquè els superiors valoraren la seva intel·ligència, li permeteren ampliar les competències, a Salamanca, en la mateixa direcció. Va començar la carrera per baix –fou vicari i rector de parròquia–, i ascendí a professor del Seminari i a canonge de la seu.

Hauria volgut arribar a bisbe, però les recomanacions que pogué administrar resultaren insuficients o nul·les. A partir del Concili, la seva condició de combatent en el bàndol franquista va allunyar-lo de qualsevol possibilitat. Tampoc el bisbe Cartaña no l'havia promocionat, ja que quan, l'any 1962, li demanaren noms de possibles mitrables, va contestar que –atès que Girona es trobava en un extrem geogràfic– coneixia pocs capellans dignes del càrrec "*¿y así no me considero para proponer*".⁽⁵³⁾

51. *Catecisme de l'Església Catòlica*, Badalona, Coeditors Catalans del Catecisme, 1993, p. 479.

52. Gregorio MORÁN, "Els senyors Cazes s'acomiaden", dins *La Vanguardia*, 7 de desembre de 2013. Sobre la qüestió vegeu Joan ESTRUCH i Salvador CARDÚS, *Plegar de viure. Un estudi sobre els suïcidis*, Barcelona, Edicions 62, 1981. També les reflexions de Jordi LLIMONA, *Per una mort més humana*, Barcelona, Edicions 62, 1991, p. 120-128.

53. Josep CLARA, *Epistolari de Josep Cartaña, bisbe de Girona (1934-1963)*, p. 251.

Dotat per a la docència, va assolir el millor moment durant el decenni de 1950. Va ensenyar la teologia única i definitiva, intemporal, que ell havia après dels seus mestres. En classes del Seminari, els estudiants havien arribat a aplaudir-lo.

Però a tots aquells que lloen la seva sapiència teològica tradicional hem de recordar-los que els articles que va publicar sobre la matèria foren més aviat escassos, poc transcendents acadèmicament i giraren entorn de la maternitat de Maria. Calzada va ser més una persona versada en teologia, un professor, que un pensador creador. La seva teologia –me la resumeix, molt sintèticament, un alumne– era útil per estructurar la ment, però no arribava al cor ni servia per viure.

González de Cardedal afirma: “*Los años que median entre el final del Concilio y 1970 traen una profunda crisis a las personas e instituciones teológicas*”.⁽⁵⁴⁾ Calzada, però, es va retirar abans que acabés el Concili, la qual cosa vol dir que va veure de bon començament que el camí marcat pels teòlegs conciliaris no era el seu. La manera particular de rebel·lar-se fou plegar de les classes del Seminari. Es negà a una profunda reconversió intel·lectual i es va distreure, gratament, en una altra activitat on podia desenvolupar-se autònomament, sense necessitat de renovar-se, amb el saber antic.

Allò que li ha donat un determinat renom en l'àmbit cultural han estat, precisament, les publicacions de caràcter històric i arqueològic sobre detalls de la catedral, monuments i temes locals que va endegar en el període final de la vida. Joan Busquets ressalta que no tenia la preparació específica per a aquestes qüestions. El cas de Josep Calzada, i amb ell el de molts dels qui practicaren aquesta mena d'estudis, ja en el segle XIX (capellans, apotecaris, metges, etc.),⁽⁵⁵⁾ demostra, però, que –amb un mínim de bagatge en sentit històric general, coneixements de la simbologia religiosa i domini del llatí– es podia assolir notorietat en temes de cultura local. Partia de les recerques de Monsalvatge i d'obres generals i a voltes li agradava de portar la contrària als tractadistes anteriors, de proposar noves interpretacions, encara que sempre no fossin prou fonamentades, i s'entossudia a l'hora de mantenir-les quan li duïes la contrària.

El seu caràcter li restà complicitats dins l'estament eclesiàstic, però n'aconseguí dins el règim polític que el recolzaren quan decidí abandonar la

54. Olegario GONZÁLEZ de CARDEDAL, “Teología en España (1965-1987)”, dins Juan M. LABOA (ed.), *El Postconcilio en España*, Madrid, Ediciones Encuentro, (1988), p. 74.

55. Ha tractat sobre els eclesiàstics Joaquim M. PUIGVERT i SOLÀ, “Historiografia eclesiàstica a la Catalunya noucentista”, dins *Fortià Solà Estudis*, Torelló, Associació d'Estudis Torellonencs, s.d., p. 9-19.

teologia i l'ensenyament mitjà. A Calzada li plaïa de conrear les bones relacions amb les persones que tenien poder, però no era un integrista a l'estil dels capellans que defensaren l'ús exclusiu de la sotana com a element diferenciador de la classe sacerdotal i que combateren ardidament, al final de l'era constantiniana, per la continuïtat del privilegi. Exemplars com el seu amic Gumersind Palahí, de Figueres,⁽⁵⁶⁾ a qui acompanyà en diverses vetllades celebrades a Tossa de Mar.

L'orientació de la nova pastoral derivada del Concili el deixà, parcialment, descol·locat. No va tenir, en canvi, cap problema per escriure en català després de la mort del general Franco. Però, a diferència d'aquells companys sacerdots que abandonaren el ministeri i se secularitzaren,⁽⁵⁷⁾ perquè esperaven tota una altra cosa,⁽⁵⁸⁾ i d'aquells altres que s'agruparen per defensar el passat i plantar cara a la nova teologia conciliar o es deixaren conduir per l'Opus Dei, ell va preferir viure íntimament el drama, un drama més en la seva existència, tot i que acceptà la modernització exterior, ja que colgà la sotana.

Al final dels dies, malgrat els compromisos religiosos de tota una vida, Josep Calzada, desenganyat, va demostrar que no temia el judici diví ni el dels homes. Com fa la cançó, ell també podia repetir: “no es pot pas dir que he estat exemple i visc com he volgut, com he fet sempre”. I continuar la lletra:

I ja comprendràs que sigui així
si és que demà he de morir;
més val passar sense patir,
més val parlar sense fingir,
més val marxar sense plorar,
com he fet sempre...

Era una jornada inicial de primavera. Tenia 76 anys fets. Jo vaig saber el desenllaç pels mitjans de comunicació. Si la teologia, com apunta Valverde, és una activitat fracassada de la ment humana, ho va ser doblement en el cas del doctor Calzada. Però, malgrat que la memòria dels homes és més favorable als èxits que als fracassos, penso que –per tal que el panorama no sigui parcial– cal parlar de tot plegat.

56. Josep CLARA, “L'integritisme al segle xx: Gumersind Palahí, capellà de Figueres (1913-1985)”, dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 44 (2013), p. 517-536.

57. Joaquim Botanch Dausà, de Cassà de la Selva, ordenat el 1949, fou un prevere dels que se secularitzà. A Calzada li va saber greu el pas que, l'any 1975, va donar el seu antic alumne, que l'havia seguit a Olot i Lladó, però accedí a casar-lo, a l'església de Tossa, amb una noia de Ripoll.

58. A l'alçada de 1975, hom escrivia que, a 10 anys de distància del Vaticà II, molts cristians se sentien “frustrats en una església que recorda estranyament la de les darreries del pontificat de Pius XII” (Lluís DUCH, “El present de la nostra església. Aspectes crítics”, dins *Qüestions de Vida Cristiana*, 75-76, p. 134).

APÈNDIX DOCUMENTAL

Preguntes proposades per Josep Calzada als exàmens de Religió de sisè de batxillerat, a l'Institut de Girona, durant el curs 1965-1966.

1. Clases de religiones.
2. ¿Qué es el hecho religioso?
3. Explicación del hecho religioso por la escuela modernística.
4. Necesidad de la Revelación divina.
5. ¿Qué es la Tradición y sus clases?
6. ¿Qué es la Jerarquía eclesiástica y sus clases?
7. Texto bíblico de la promesa del Primado.
8. Textos bíblicos de la colación del Primado.
9. Doctrina católica tradicional sobre la libertad religiosa.

* * *

1. El Hexámeron. ¿Qué es? Verdades *per se* que contiene.
2. Verdades *per accidens* del Hexámeron.
3. Dones de la justicia original y efectos del pecado original.
4. La unión hipostática.
5. La Redención. Su concepto según la doctrina católica.
6. Las dos etapas de la Redención.
7. La Reparación. Doctrina católica de este modo redentor, haciendo ver la diferencia con la doctrina protestante.

* * *

1. ¿Cuáles son los argumentos rigurosamente demostrativos de la existencia de Dios?
2. La posibilidad de conocer racionalmente la existencia de Dios ¿es una verdad de fe? ¿Sabes si fue definida? ¿En qué textos bíblicos se halla revelada esta verdad de fe?
3. ¿Cómo se llama la doctrina filosófica que niega la posibilidad de conocer la existencia de Dios?
4. Concepto del ateísmo y clases de ateos.
5. ¿Qué significan las palabras “Yo soy el que soy” que oyó Moisés en el Sinaí?
6. ¿En qué consiste el atributo divino de la eternidad?
7. ¿En qué consiste el atributo divino de la Providencia? ¿Sabes lo que dijo Jesucristo sobre la Providencia divina en el Sermón del monte?
8. ¿Cuál es la causa del mal según San Agustín?
9. ¿En qué consiste el misterio de la Trinidad? ¿Cuántas procesiones y orígenes hay en la Trinidad divina?
10. ¿Por qué en la Trinidad hay cuatro relaciones subsistentes y sólo tres personas divinas?

